

Міжнародне право

УДК 341.231.14

Вікторія Третякова *

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БІОЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті йдеться про виникнення в умовах глобалізації біоетичних проблем, які вимагають нагального міжнародно-правового врегулювання на основі єдиних імперативних уніфікованих міжнародних біоетико-правових норм. Наголошується на необхідності задля формування глобальної біоетико-правової політики та стратегії створення міжнародною спільнотою єдиних міжнародних наддержавних органів колективного глобального біоетичного управління.

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання, біоетичне право, глобалізація, проблеми, уніфікований, правовідносини, імперативні норми, наддержавні органи, колективне управління.

Третякова В. Г. Международно-правовое регулирование биоэтических проблем в условиях глобализации.

В настоящей статье идет речь о возникновении в условиях глобализации биоэтических проблем, которые требуют неотложного международно-правового урегулирования на основе императивных унифицированных международных биоэтико-правовых норм. Отмечается необходимость для формирования глобальной биоэтико-правовой политики и стратегии создания международным сообществом единых международных надгосударственных органов коллективного глобального биоэтического управления.

Ключевые слова: международно-правовое регулирование, биоэтическое право, глобализация, проблемы, унифицированный, правоотношения, императивные нормы, надгосударственные органы, коллективное управление.

Tretiakova V. H. International Legal Regulation of Bioethical Problems in the Context of Globalization.

The article deals with the emergence in the context of globalization bioethical problems that require urgent international legal settlement on the basis of mandatory uniform international bioethical law provisions. It refers the urgent need to form by an international society a global bioethical legal policy and strategy of the creation the international supranational collective global bioethical management.

Keywords: international legal regulation, bioethical law, globalization, problems, unified, legal relations, mandatory rules, supranational authorities, collective management.

Стрімке прискорення глобальних процесів наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, посилення новітніх тенденцій світового розвитку змушують людство по-новому сприймати біоетичні правовідносини, коло яких невинно розширюється, віддзеркалюючи нові аспекти динамічно змінюваної біоетичної ситуації, та переосмислювати пріоритети міжнародної біоетико-правової політики з урахуванням зростаючої відповідальності сучасного суспільства перед прийдешніми поколіннями за збереження цілісності й якості людського генофонду та його органічного середовища й природного оточення.

Метою статті є аналіз міжнародно-правового регулювання біоетичних проблем в умовах глобалізації та надання пропозицій щодо його удосконалення.

Суспільні відносини біоетичного характеру почали складатися ще з появою державності, оскільки людину завжди цікавило її місце у природі, взаємовідносини з іншими членами суспільства, взаємини з іншими біологічними видами у контексті «виживання». Натомість, ці відносини розглядалися протягом тисячоліть в основному на рівні філософських вчень. Деякі із біоетичних суспільних відносин у різні часи та у різних країнах набували й правового характеру, зокрема питання, пов'язані із народженням людини або її лікуванням чи похованням, але відсутність гострих глобальних біоетичних проблем до початку ХХ ст. не створювала об'єктивних умов та підстав для винесення їх на міжнародний рівень.

Після того, як у першій половині попереднього століття взяло початок легалізоване масове штучне «вибракування» людей за біологічними показниками, зокрема у зв'язку із наявністю у них фізичних чи психічних вад, яке отримало закріплення на законодавчому рівні у найбільш економічно розвинених країнах світу, а також проведені жорстокі злочинні експерименти над мільйонами людей у роки II Світової війни, масові випробування атомної та бактеріологічної зброї, світова спільнота почала «дивитися» на біоетичні суспільні відносини не тільки з філософської позиції моральності, як це мало місце у попередні часи, а й криміналізувати їх на міжнародному рівні, вводячи їх тим самим у міжнародно-правову площину. Так, за результатами Нюрнберзького судового процесу було сформульовано Нюрнберзький кодекс 1947 р. [1, с. 185–200], який став першим міжнародно-правовим джерелом міжнародного біоетичного права, а висунуті міжнародним трибуналом десять «моральних, етичних і правових» вимог можна вважати першими міжнародними біоетико-правовими принципами.

У подальшому під впливом ідей Нюрнберзького кодексу було прийнято сотні міжнародно-правових актів різного рівня – як рекомендаційного, так й імперативного характеру. Зазначені документи регламентують різні аспекти біоетичної діяльності і регулюють різні біоетичні правовідносини, оскільки за цей час галузь міжнародного біоетичного права поповнилась десятками нових підгалузей. Пропонуємо авторську дефініцію «міжнародних біоетичних правовідносин», а саме, вважаємо, що їх доцільно сприймати, як «врегульовані правом відносини між державами, міжнародними організаціями та народами як суб'єктами міжнародного біоетичного права з приводу взаємодії кожної людини, суспільства у цілому, а також держав, міжнародних організацій та народів задля збереження життя та здоров'я, фізичної та психічної цілісності, гідності та особистої автономії кожної людини, цілісності та оптимальної якості її органічного середовища та природного оточення з усією його видовою багатоманітністю, а також з метою захисту від руйнації та деформації людського генофонду».

Проблеми, пов'язані із виживанням людства та збереженням його генофонду, тобто біоетичні, які почали вже з першої половини минулого сторіччя хвилювати суспільство на найширшому рівні, отримали назву глобальних. Пропонуємо «глобальні біоетичні проблеми» кваліфікувати як «проблеми виживання людини у сучасному технократичному суспільстві, де під загрозою знищення і тотальної деформації виявляється не тільки сама людина, а й її генофонд та генофонди усіх природних біологічних об'єктів, що оточують людину, в усьому їх видовому розмаїтті».

Серед найбільш гострих глобальних біоетичних проблем, якими опікується сьогодні людство, – такі, що пов'язані із подальшим прогресивним розвитком біосфери та ноосфери, збереженням фізичної та психічної цілісності людини, її гідності та особистої автономії, з оптимальним функціонуванням та збереженням цілісності органічного середовища та природного оточення людини, біологічного різноманіття, генофондів існуючих біологічних видів. Так, групи зазначених проблем визначають напрями глобальних біоетико-правових досліджень і сфер правового врегулювання.

При конкретизації кола глобальних біоетичних проблем, які вже існують на сьогодні та вимагають вжиття оптимальних правових заходів у контексті забезпечення поваги до гідності та особистої автономії кожної людини, збереження та захисту її здоров'я, фізичної та психічної цілісності, а також цілісності та належної якості її органічного середовища та природного оточення, зокрема такі, які пов'язані із:

- правовідносинами, що виникають між лікарем та пацієнтом, а також донором та реципієнтом;
- правовими випадками, умовами та наслідками застосування нових репродуктивних технологій (наприклад, штучного запліднення; сурогатного материнства тощо);
- позицією щодо абортів;
- встановленням правових підстав та настанням правових наслідків застосування сурогатного материнства;
- ставленням до ембріону.

Крім того, до цього переліку можна віднести й проблеми, що стосуються:

- клонування людських органів або біооб'єктів, включаючи людину;
- визначення правового режиму та суб'єктів розпорядження тілом людини і його частинами за життя та після смерті;

– функціонування та застосування правового інституту інформованої згоди в біології та медицині;

– застосування правового інституту лікарської таємниці.

До зазначеної проблемної біоетичної сфери слід віднести й питання, пов'язані з необхідністю чіткого визначення та суворого обмеження випадків застосування примусового лікування і необхідності застосування щодо цього виключно міжнародних біоетико-правових стандартів тощо. Така стрімка поява в життєдіяльності суспільства нових глобальних біоетичних проблем, постійне розширення їх кола, а також ускладнення вже існуючих вимагає спільних дій усієї міжнародної спільноти.

Крім того, сама галузь міжнародного біоетичного права, як нова і надзвичайно важлива для суспільства, безумовно, вимагає належного теоретичного дослідження і осмислення, що має допомогти її оптимальному функціонуванню і у практичній площині, зокрема, дозволить створити комплексну та багатоаспектну глобальну систему захисту біоетичних прав людини.

Для визначення поняття «міжнародного біоетичного права» пропонуємо наступну авторську дефініцію, за якою: «сучасне міжнародне біоетичне право можна розглядати як «новоутворювану спеціально-профільовану галузь в системі загального публічного міжнародного права, що являє собою сукупність загальних та спеціальних принципів та норм, спрямованих на врегулювання міжнародними правовими засобами глобальних біоетичних суспільних відносин з метою забезпечення та захисту життя, здоров'я, поваги до гідності та особистої автономії, фізичної та психічної цілісності як кожної окремої людини, так і усього людського генофонду, а також фізичної цілісності генофондів усіх інших біологічних об'єктів на планеті, збереження цілісності та оптимальної якості органічного середовища та природного оточення людини».

Вбачається, що для розробки загальносвітової геополітичної стратегії в біоетичній сфері, зокрема, задля формування глобальної біоетико-правової політики та стратегії, міжнародною спільнотою мають бути створені єдині уніфіковані наддержавні органи колективного глобального біоетичного управління глобальними біоетичними правовідносинами, з квотованим представництвом усіх 259 країн світу. Відтак, вбачається також, що саме «міжнародне біоетичне право», на відміну від інших галузей права, має бути найбільш уніфікованою глобальною галуззю і має будуватися за єдиною науково і практично вивреною міжнародно-правовою моделлю. І, безумовно, у силу своєї специфічності та глобального суспільного призначення, воно вимагає створення відповідно глобальної біоетичної інфраструктури для регламентації біоетичної життєдіяльності усього людства, всебічного врегулювання біоетичних правовідносин на найширшому рівні, для виконання спільних для усього людства біоетичних завдань, оперативного розв'язання глобальних біоетичних проблем, формування біоетичного громадянського суспільства на усій земній кулі.

Для практичної реалізації зазначеного єдині уніфіковані наддержавні органи колективного глобального біоетичного управління глобальними біоетичними правовідносинами мають формувати і забезпечувати діяльність глобальної біоетичної інфраструктури, для гарантування та захисту біоетичних прав людини, збереження її фізичної та психічної цілісності, гідності та особистої автономії, цілісності та якості органічного середовища та природного оточення людини, сприяння у розбудові глобального біоетичного громадянського суспільства.

Крім того, під керівництвом зазначених органів управління та контролю мають формуватися та належним чином функціонувати такі глобальні біоетичні служби, як: Служба глобального біоетичного моніторингу; Служба глобального біоетичного нагляду; Служба колективної глобальної біо- та психобезпеки, профілактики та протидії фізичному та психічному насильству, психоекстремізму та психотероризму; Служба попередження, профілактики та протидії морському та іншим видам піратства, работоргівлі та застосування рабства; Служба попередження, профілактики та протидії явищам глобальної бідності та безпритульності; Служба глобальної біоетичної експертизи; Служба страхування глобальних біоетичних ризиків; Служба глобального біоетичного моніторингу.

Керівні ж органи усіх універсальних міжнародних, міжнародних регіональних та міжрегіональних організацій інтегративного характеру, а також законодавці усіх країн світу мають не тільки оперативно імплементувати відповідні міжнародно-правові біоетичні стандарти у національні правові та законодавчі системи, а й пильно контролювати їх оптимальну реалізацію на території, що підпадає під їх юрисдикцію.

Тому конче необхідним вбачається створення на міжнародному рівні універсальної міжнародної та регіональних міжнародних моніторингових систем профілактики та захисту фізичної та психічної цілісності людського генофонду, а також системи контролю у частині збереження цілісності та видового різноманіття органічного середовища та природного оточення людини.

Вбачається, що саме міжнародне біоетичне право покликане стати найбільш оптимальним регулятором суспільних відносин на планеті, спрямовуючи розвиток усіх інших наук виключно у напрямі збереження, захисту та підтримки природного розвитку усіх біологічних об'єктів, тобто як самої людини, так і усього її органічного середовища та природного оточення [2, с. 18–32].

При цьому небезпечні події біоетичного характеру та негативні процеси біоетичного спрямування в життєдіяльності сучасного суспільства, що мають місце в природному оточенні людини, а також загрожують стану людського генофонду та якості органічного середовища людини, свідчать про те, що усі аспекти біоетичних правовідносин мають бути врегульовані в більшій своїй частині саме міжнародними уніфікованими імперативними нормами, при цьому такими, що наділяються однаковою юридичною силою на території усієї планети.

При цьому людство, рухаючись шляхом цивілізаційного прогресу, має використовувати його у суто позитивному аспекті, не руйнуючи цілісність власного генофонду і генофонду усього видового різноманіття із власного органічного середовища. Щоб висновок «ноосферної теорії» В. І. Вернадського і його особисті оптимістичні сподівання про те, що людство, гармонійно розвиваючись, на другому етапі своєї еволюції – «ноосферному» – виконає покладену на нього природою і самою еволюцією місію, а саме: буде невпинно продовжувати рухатися вперед шляхом прогресу і при цьому «власноручно» створювати оптимальні умови як для свого подальшого існування та розвитку і благополуччя, так і для існування, розвитку і благополуччя усього оточуючого її природного середовища [3, с. 113–120], стали реальними для сучасного і прийдешніх поколінь, міжнародна спільнота має створити максимально оптимізовану наддержавну систему біоетичного управління та контролю, а також запровадити єдину систему імперативних міжнародних біоетико-правових приписів для усього людства, яких під контролем згаданих міжнародних наддержавних біоетичних органів кожна людина на планеті має неухильно дотримуватися.

Список використаних джерел:

1. Валеев Р. М. Нюрнбергские принципы и их влияние на развитие современного международного права / Р. М. Валеев, И. П. Сафиуллина // Московский журнал международного права. – 2006. – № 3. – С. 185–200.
2. Третьякова В. Г. Правове регулювання біоетичних проблем у контексті застосування міжнародних та європейських стандартів / В. Г. Третьякова. – К. : Парламентське видавництво, 2007. – С. 18–32.
3. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере [Електронний ресурс] / В. И. Вернадский. – Режим доступу: <http://vernadsky.lib.ru/e-texts/archive/noos.html>

** Третьякова Вікторія Григорівна – кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України.*

УДК 340.13: 378 (477)

Олексій Ференс *

ДЕЯКІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ЗАКОНОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ

У цій статті на основі оцінок міжнародних експертів розкриваються окремі елементи механізмів підготовки учасників законотворчого процесу в європейських країнах з урахуванням їх особливостей, належності до правової сім'ї, еволюційного розвитку та суспільного значення національного процесу законотворення. У цілому матеріал базується на міжнародному досвіді законотворчої діяльності в аспекті підготовки фахівців – розробників законопроектів та її впливу у європейському правовому контексті на якість законодавства.